

О. Г. Бондаренко,

доктор наук з державного управління доцент,
начальник кафедри оперативного мистецтва оперативного факультету
Національної академії Національної гвардії України

Т. С. Яровой,

к.н.держ.упр., доцент, доцент кафедри публічного адміністрування,
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В статті розкрито пріоритетні напрямки державної політики у сфері державної безпеки національної економіки: забезпечення законності функціонування системи державної безпеки, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, здійснення моніторингу впливу іноземного капіталу на розвиток окремих стратегічно важливих галузей національної економіки і небезпечного для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в таких галузях, проведення виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень, прискорення прогресивних інституціональних змін в економіці, стимулювання випереджального розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв, забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування та розвитку паливно-енергетичного комплексу, політики енергозбереження та диверсифікації джерел енергопостачання, реалізація потенціалу аграрного сектору і забезпечення продовольчої безпеки, контроль за експортно-імпортною діяльністю, сприяння експортерам та зміцнення конкурентоспроможності експорту, захист вітчизняного виробника, протидія неконтрольованому відпливу національних фінансових ресурсів з країни, реформування системи залучення вітчизняних і іноземних інвестицій у національну економіку, захист українського споживача від неякісної і шкідливої продукції, формування зовнішньоекономічної безпеки. Провівши аналіз законодавчого забезпечення, функцій, керованості і контрольованості органів державного управління державною безпекою в Україні, зроблено висновок про недостатню ефективність державного управління, яка полягає в першу чергу, у не врахуванні загроз тінізації національної економіки. Для підвищення рівня адаптованості до глобальних умов світового господарства національної економіки представлено структурно-логічну модель забезпечення державної безпеки з урахуванням загроз тіншового сектору. Така модель дозволяє реалізувати комплекс стратегічних рішень із управління державною безпекою національної економіки, починаючи з визначення цілей і закінчуючи оцінкою та корекцією обраної реалізованої стратегії.

Ключові слова: державна політика, державна безпека, національна економіка, розвиток, тіншова економіка, детінізація.

Постановка проблеми. Належний стан державної безпеки національної економіки досягається здійсненням державної політики, підкріпленої системою скоординованих заходів, що спрямовуються на відвернення і нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз. Завданням державної політики у сфері державної безпеки національної економіки є: визначення позиції держави щодо безпечності економічних процесів, окреслення конкретних цілей, з'ясування пріоритетності і поступовості їх досягнення, формування системи економічних інтересів,

застосування правових і економічних важелів впливу на суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення економічної безпеки національної економіки, класифікації загроз та механізмів їх запобігання і ліквідації знайшли відображення у роботах Л. Абалкіна, В. Білоуса, Л. Брауна, Б. Бузана, З. Варналія, Б. Грієра, Б. Губського, А. Гуменюк, Р. Дацківа, О. Користіна, Х. Мауля, К. Мердока, Г. Пастернака-Таранушенка, Г. Пухтаєвича, В. Сенчагова, Є. Олейнікова та інших вчених.

Мета статті – обґрунтування пріоритетних напрямів державної політики у сфері державної безпеки національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Узагальнення результатів дослідження, аналіз змісту положень Закону України «Про основи національної безпеки України», Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що розвивається» дозволяють нам виділити такі пріоритетні напрями державної політики у сфері державної безпеки національної економіки:

1) забезпечення законності функціонування системи державної безпеки національної економіки;

2) підвищення конкурентоспроможності національної економіки;

3) здійснення моніторингу впливу іноземного капіталу на розвиток окремих стратегічно важливих галузей національної економіки і небезпечного для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в таких галузях;

4) проведення виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень;

5) прискорення прогресивних інституціональних змін в економіці;

6) стимулювання випереджального розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв;

7) забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування та розвитку паливно-енергетичного комплексу, політики енергозбереження та диверсифікації джерел енергопостачання.

8) реалізація потенціалу аграрного сектору і забезпечення продовольчої безпеки;

9) контроль за експортно-імпортною діяльністю, сприяння експортерам та зміцнення конкурентоспроможності експорту;

10) захист вітчизняного виробника;

11) протидія неконтрольованому впливу національних фінансових ресурсів з країни;

12) реформування системи залучення вітчизняних і іноземних інвестицій у національну економіку;

13) захист українського споживача від неякісної і шкідливої продукції;

14) формування зовнішньоекономічної безпеки.

Виходячи з вищеперерахованих пріоритетних напрямів державної політики у сфері державної безпеки національної економіки і необхідності їх втілення у життя ми пропонуємо:

1) Створити збалансовану систему забезпечення державної безпеки національної економіки, яка здійснюватиме моніторинг реальних та прогнозування потенційних загроз державної безпеки національної економіки, зможе розробити заходи щодо їх відвернення й нейтралізації, забезпечить ефективний захист національних соціально-економічних інтересів. На виконання даного завдання необхідно зосередити увагу органів державної влади, вчених і провідних спеціалістів. Особливу увагу слід звернути на таку вимогу до системи забезпечення державної безпеки національної економіки, як законність її функціонування. Ця законність повинна ґрунтуватись на відповідній нормативно-правовій базі, яка забезпечуватиме ефективне функціонування даної системи.

2) Одним з головних завдань забезпечення державної безпеки національної економіки є нарощування конкурентного потенціалу за рахунок національних переваг в освіті, науці, високих технологіях і перехід від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу соціально-економічного розвитку [1-2].

Враховуючи вищевикладене, для підвищення конкурентоспроможності національної економіки із врахуванням процесів детінізації національної економіки державна політика повинна спрямовуватися на:

– структурну перебудову господарства шляхом створення нових галузей промисловості, надаючи перевагу наукомістким і капіталомістким виробничим галузям з низькою матеріало- та енергомісткістю і провівши модернізацію існуючих базових галузей промисловості;

– раціоналізацію використання наявного ресурсного потенціалу;

– зростання продуктивності праці;

– покращення інвестиційного клімату шляхом удосконалення спеціального інвестиційного законодавства, боротьби з корупцією в сфері інвестиційної діяльності, підвищення рівня захисту інтересів приватних інвесторів;

– зміцнення конкурентних позицій вітчизняних виробників на зовнішніх ринках.

3) Здійснення моніторингу впливу іноземного капіталу на розвиток окремих стратегічно важливих галузей національної економіки і небезпечного для економічної незалежності країни зростання частки іноземного капіталу в таких галузях має для України особливе значення, адже вітчизняна економіка характеризується комплексом серйозних міжгалузевих

диспропорцій і нестачею ресурсів. Моніторинг має ґрунтуватися на наявній статистичній звітності і систематичних обстеженнях стану економіки. Для цього доцільно було б:

- проводити систематичні обстеження стану економіки, при необхідності – і соціологічні обстеження, щоб враховувати суб'єктивну оцінку стану державної безпеки національної економіки, використовуючи досвід розвинутих країн;

- розробляти прогнози розвитку ситуації у сфері державної безпеки національної економіки та її складових.

4) Зовнішні запозичення України можуть стати джерелом тиску з боку країн-кредиторів та лобювання інтересів іноземних ТНК і їх закріплення в економіці країни. Тому з метою здійснення виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень необхідно:

- прискорити процес заміщення зовнішніх запозичень внутрішніми, адже внутрішній ринок характеризується значною ємністю, а запозичення на ньому є менш обтяжливими, ніж на зовнішньому ринку;

- спрямувати більшу частину запозичень на підтримку стратегічних галузей, в реальний сектор економіки та на підтримку інноваційних процесів.

5) Для прискорення прогресивних інституціональних змін в економіці необхідно поліпшити підприємницький та соціальний клімат у суспільстві і сформувати суспільне сприйняття здійснюваних економічних реформ. Досягненню цієї мети сприятимуть:

- формування економічного патріотизму і почуття громадянського обов'язку без яких неможливо мобілізувати зусилля суспільства і держави на створення високоефективної національної економіки та забезпечення її економічної безпеки;

- гарантування державою прав власності, дотримання господарського законодавства, прав та безпеки працюючих, безпеки життєдіяльності та споживання;

- мотивація бізнесу до зростання та зменшення кількості регуляторних документів.

6) Для стимулювання випереджального розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв Україна потребує масштабного залучення ідей модернізації виробництва. Економіка України належить до 3-4 технологічного укладу, в той час, як економіка провідних країн світу вже перейшла до 6-7 технологічного укладу і кожні 7-10 років з'являється новий рівень технологічного укладу.

7) Винятково важливе значення має забезпечення енергетичної безпеки України, як однієї із складових економічної безпеки національної економіки. Енергетична галузь одночасно має і серйозні виклики в енергетичній сфері, і невикористаний потенціал.

8) Враховувати, що в умовах відкритості національної економіки світові тенденції щодо збільшення дефіциту продовольства і зростання цін можуть розглядатися як виклики продовольчій безпеці України.

9) Застосовувати нові принципи підтримки національних виробників на основі апробованих у світовій практиці механізмів розвитку та захисту внутрішнього ринку [2]. У цьому контексті пріоритетними завданнями державної політики у сфері державної безпеки є:

- посилення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, протидія проявам несумлінної конкуренції та монополізації ринків;

- впровадження системи безперешкодного поширення доступної інформації щодо прогнозів та оцінок кон'юнктури на товарних ринках, показників якості продукції;

- посилення торговельно-економічних зв'язків між виробництвом і споживанням та зменшення посередницької складової у роздрібній ціні товару;

- запровадження довгострокових параметрів тарифного регулювання для суб'єктів природних монополій;

- спрощення процедур для виходу на ринок нових товарів і послуг (перш за все тих, що користуються попитом у населення і мають високу інвестиційну привабливість);

- боротьба із контрабандним імпортом, реалізацією небезпечної та контрафактної продукції через внесення змін до Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» і запровадження європейської моделі контролю якості харчової продукції;

- посилення конкуренції торговельних мереж, сприяння розвитку кооперативних, муніципальних та соціальних форм торгівлі;

- збільшення державних закупівель продуктів і матеріалів за державними інвестиційно-інфраструктурними програмами (оновлення магістральних комунікацій, соціальне житло тощо);

- обмеження втручання органів державної влади у поточну діяльність суб'єктів господарювання, попередження господарських конфліктів і захист угод на внутрішньому ринку.

10) На даний момент український експорт характеризується значною питомою вагою продукції сировинної спрямованості та низьким рівнем доданої вартості, що призводить до виснаження ресурсної бази країни і підвищує ступінь чутливості її економіки до дії різних екзогенних факторів, а також змін цінової кон'юнктури [5].

11) Відплив національних фінансових ресурсів поза межі вітчизняної економіки звужує її фінансовий потенціал та, відповідно, стримує економічне зростання, модернізацію виробництва і розвиток соціальної сфери. Дослідники даної проблеми відзначають недостатньо дієві важелі державного регулювання фінансових ринків та зовнішньоекономічної діяльності в Україні, що створює умови для прихо-

ваного відпливу ресурсів за межі національної фінансової системи. При цьому, навіть повернення цих капіталів в Україну у вигляді кредитів, прямих або портфельних інвестицій не відновлює фінансовий потенціал країни повною мірою, оскільки такі процеси часто супроводжуються втратами бюджету через використання схем оптимізації оподаткування та пов'язані з формуванням додаткових зовнішніх зобов'язань у вигляді витрат на обслуговування боргу та дивідендів [6].

Для підвищення рівня адаптованості до глобальних умов світового господарства національної економіки ми пропонуємо структурно-логічну модель забезпечення державної безпеки національної економіки з урахуванням

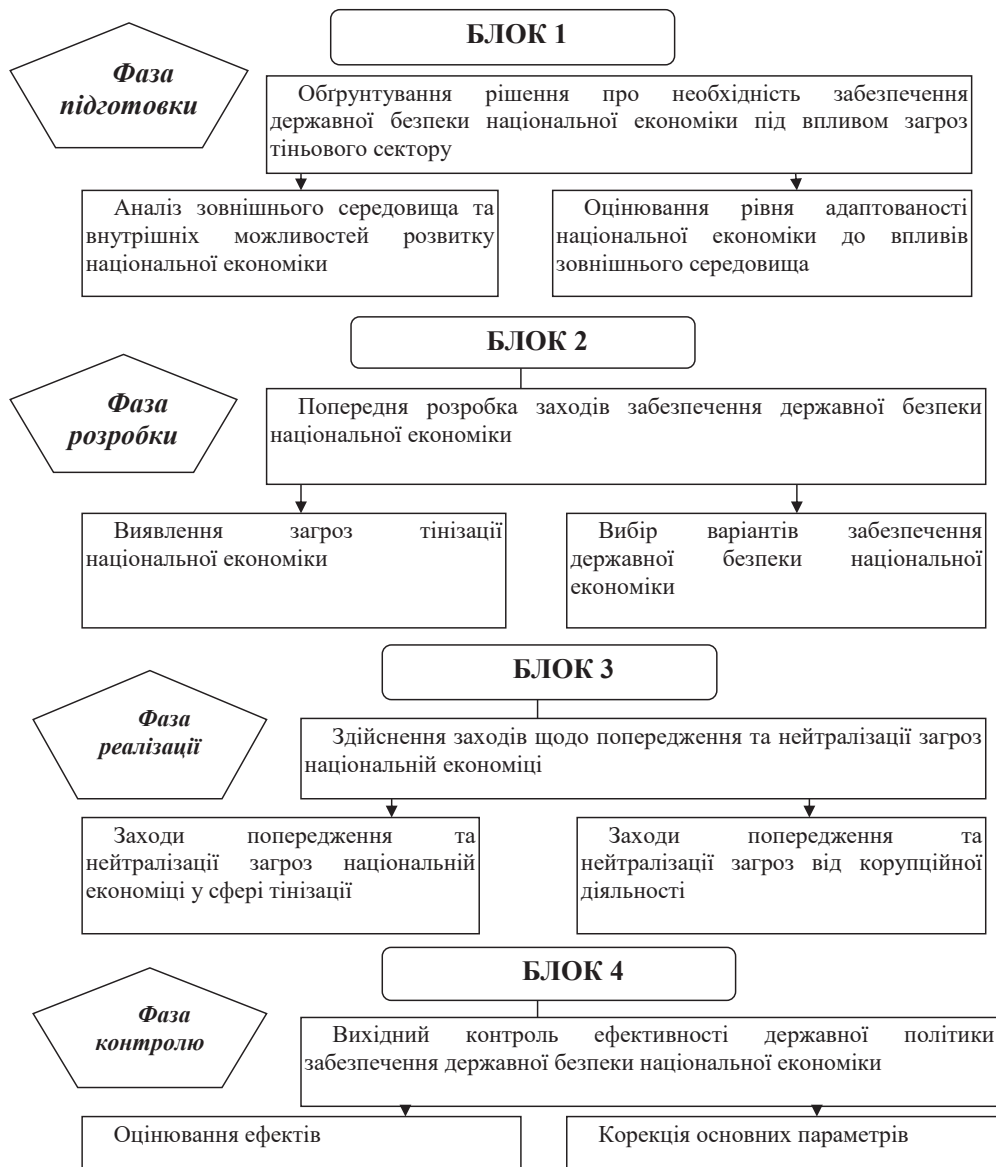

Рис. 1. Структурно-логічна модель забезпечення державної безпеки національної економіки

Джерело: розроблено авторами

загроз тіньового сектору (рис.1). Така модель дозволяє реалізувати комплекс стратегічних рішень із управління державною безпекою національної економіки, починаючи з визначення цілей і закінчуючи оцінкою та корекцією обраної реалізованої стратегії. Доцільно управління державною безпекою національної економіки почати з фази підготовки, на якій обґрунтовується необхідність забезпечення державної безпеки національної економіки під впливом загроз тіньового сектору на основі аналізу зовнішнього середовища та внутрішніх можливостей розвитку національної економіки.

Друга фаза передбачає розробку заходів забезпечення державної безпеки національної економіки. Для цього необхідно виявити загрози тінізації національної економіки і вибрати варіанти забезпечення державної безпеки.

На фазі реалізації відбувається здійснення заходів щодо попередження та усунення загроз державній безпеці від діяльності тіньового сектору. Контроль повинен проводитися оперативно, оскільки корекція процесів, які відбуваються під впливом проведення політики забезпечення державної безпеки, може ефективно вплинути на хід реалізації лише за умови узгодженості і злагодженості дій органів управління.

Висновки. Враховуючи вищеперераховані пріоритетні напрями державної політики у сфері державної безпеки і необхідності їх впровадження в економіку України, нами запропоновано:

- створити збалансовану систему забезпечення державної безпеки, яка здійснюватиме моніторинг реальних та прогнозування потенційних загроз державній безпеці, зможе розробити заходи щодо їх відвернення й нейтралізації, забезпечить ефективний захист національних економічних інтересів;

- збільшити нарощування конкурентного потенціалу за рахунок національних переваг в освіті, науці, високих технологіях і перехід від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу соціально-економічного розвитку;

- здійснювати моніторинг впливу іноземного капіталу на розвиток окремих стратегічно важливих галузей національної економіки і небезпечного для економічної незалежності країни зростання частки іноземного капіталу в таких галузях за допомогою статистичної звітності і систематичних обстеженнях стану економіки;

- проводити виважену політику внутрішніх і зовнішніх запозичень через заміщення зовнішніх запозичень внутрішніми і спрямування біль-

шої частини запозичень на підтримку стратегічних галузей, в реальний сектор економіки та на підтримку інноваційних процесів;

- забезпечити енергетичну безпеку України через диверсифікацію постачання енергоносіїв, перешкоджання монополізації стратегічно важливої енергетичної галузі, запровадження державної політики підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів і активізації енергозбереження тощо;

- забезпечити продовольчу безпеку завдяки реформуванню аграрного сектору і недопущенню монополізації сільськогосподарського виробництва;

- застосовувати нові принципи підтримки національних виробників на основі апробованих у світовій практиці механізмів розвитку та захисту внутрішнього ринку;

- підтримати експортну активність та конкурентоспроможність українських підприємств;

- розробити дієві важелі державного регулювання фінансових ринків та зовнішньоекономічної діяльності в Україні, які перешкоджатимуть прихованому впливу ресурсів за межі національної фінансової системи;

- посилити контроль за якістю та безпекою продукції, її відповідністю національним та міжнародним стандартам;

- забезпечити зовнішньоекономічну безпеку, будучи активним суб'єктом міжнародної економічної безпеки.

Список використаної літератури:

1. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. К. : НІСД, 2010. 288 с.
2. Петричко М.М. оцінка рівня бюджетної безпеки України: проблеми та шляхи вирішення. Економічний простір. 2015. № 97. С. 140–148.
3. Мерніков Г. Формування політики України у сфері національної безпеки: контроль процесу громадськими інститутами. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/januar2009/12.htm>
4. Ситник Г.П. Організаційно-правові засади забезпечення національної безпеки України: навч. посіб. / Г.П. Ситник, В.М. Олуйко. Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2005. 236 с.
5. Шевцов А., Мерніков Г. Формування та реалізація державної політики у сфері національної безпеки у країнах-членах ЄС. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Julii08/13.htm>
6. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибр. наук. праці / О. С. Власюк. К. : НІСД, 2016. 528 с.

O. Bondarenko, T. Yarovoy. Priority directions of state policy in the field of state security of the national economy

The article reveals the priority areas of state policy in the field of state security of the national economy: ensuring the legitimacy of the state security system, increasing the competitiveness of the national economy, monitoring the impact of foreign capital on the development of certain strategically important sectors of the national economy. such areas, conducting a balanced policy of internal and external borrowing, accelerating progressive institutional changes in the economy, stimulating the advanced development of high-tech industries, energy security through sustainable operation and development of the fuel and energy complex, energy conservation policy and diversification of energy sources. and food security, control of export-import activities, assistance to exporters and strengthening competitiveness of exports, protection of domestic producers, counteraction to uncontrolled outflow of national financial resources from the country, reforming the system of attracting domestic and foreign investments in the national economy, protection of Ukrainian consumers from low-quality and harmful products, formation of foreign economic security. After analyzing the legislative support, functions, manageability and controllability of public administration in Ukraine, it was concluded that the inefficiency of public administration, which is primarily in the absence of threats to the shadowing of the national economy. To increase the level of adaptability to the global conditions of the world economy, the national economy presents a structural and logical model of state security, taking into account the threats of the shadow sector. This model allows you to implement a set of strategic decisions on the management of national security of the national economy, starting with the definition of goals and ending with the evaluation and correction of the selected implemented strategy. This model allows you to implement a set of strategic decisions for the management of national security of the national economy, starting with the definition of goals and ending with the evaluation and correction of the selected implemented strategy. It is advisable to start managing the national security of the national economy from the preparation phase, which substantiates the need to ensure national security of the national economy under the influence of threats from the shadow sector based on analysis of the external environment and internal opportunities for national economy development.

Key words: state policy, state security, national economy, development, shadow economy, de-shadowing.